suvning sifatiga mos keladi va sulolaning qadr-qimmatini namoyon qiladi. Ko‘k-yashil rangi tabiat, hayot va umidni bildiradi, bahor fasli va o‘simliklarning gullab-yashnashi bilan bog‘lanadi, odamlarning yangilanish va go‘zal hayotga bo‘lgan intilishlarini ifodalovchi ramzga aylangan.

Xulosa. Xulosa sifatida til va madaniyat sohasida, besh rang bilan bog‘liq frazeologizmlar, maqollar va xalq iboralari avloddan-avlodga o‘tgan, besh rang tushunchasining ramziy mazmunini boyitgani aytish mumkin. Xitoy madaniyatidagi “五色” (besh rang) tushunchasi nafaqat falsafiy va ramziy tizim sifatida, balki xalq madaniyati va kundalik hayotda ham chuqur o‘rin egallagan. Har bir rang o‘ziga xos his-tuyg‘u va ramziy ma’noga ega bo‘lib, qadimgi odamlarning turmush tarzi, qadriyat qarorlari va ijtimoiy marosimlariga ta’sir qilgan. Qizil rang bayram, omad va ravnaqni, oq rang soflik va motamni, qora rang kuch va barqarorlikni, ko‘k-yashil rang esa tabiat, hayot va umid kabi ramzlarni ifodalaydi. Shu bilan birga, ranglar xitoyliklar hayotida muhim ajralmas rol o‘ynaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

(1). Тянь Хэ. СемаАнъанавий хитой нақшининг семантикаси. “Общество”, 2011, 1-son, 177-bet.

(2). N.A.Valiyeva. Phraseological Units of the Concept of “Happiness” in Modern Chinese (On Material “中华五福古祥图典”)" Iternational Journal of Social Science and human research, https://doi.org/10.47191/ijsshr/v4-i4-34

(3). 阮元（校勘与刊刻）.《尚书正义》[M].北京：中华书局，2015.（参考网址：https://www.guoxue123.com/ zhibu/ 0101/01shangshu/

(4). 张岱年.《中国哲学基础》[M].北京：中国社会科学出版社，2018. https://www.guoxue123.com/zhibu/0103/03liji/)

(5).李泽厚.《美的历程》[M].北京：生活·读书·新知三联书店，2020. https://www.guoxue123.com/zhibu/0110/10wenxindiaolong/

(6). 王宁.中国古代色彩等级制度研究[J].文艺研究，2019（07）

(7). https://book.douban.com/subject/30398497/)

(8). https://oyina.uz/kiril/article/3549

Pardayeva Diyora Mannon qizi (Toshkent To‘qimachilik va yengil sanoat instituti 1-kurs doktoranti; E-mail: xudoyberdiyeva2000@gmail.com),

Musayeva Adiba Abdumajidovna (Nizomiy nomidagi O‘zMPU, “Ingliz tili nazariyasi va metodikasi” kafedrasi o‘qituvchisi; E-mail: amusayeva1989@gmail.com)

INGLIZ VA O‘ZBEK TILLARIDAGI NUMERATIV VA MEZURATIV FRAZEOEMALARNING LINGVOPRAGMATIKADAGI O‘RNI VA AHAMIYATI

Annotatsiya. *Ushbu maqolada o‘zbek va ingliz tillaridagi numerativ va mezurativ frazeologik birliklarning semantik, madaniy va metodologik xususiyatlari qiyosiy tahlil qilinadi. Tadqiqotda frazeologizmlardagi son va o‘lchov komponentlarining obrazli ma’noga ta’siri, tillararo farqlar va tarjima muammolari o‘rganilgan. Natijalar shuni ko‘rsatadiki, son va o‘lchov birliklari frazeologik birliklarda ramziy va ekspressiv vazifani bajaradi hamda ularni o‘qitishda qiyosiy yondashuv samaradorlikni oshiradi.*

Kalit so‘zlar: *frazeologizm, numerativ birliklar, mezurativ birliklar, qiyosiy tahlil, tarjima, o‘zbek tili, ingliz tili, madaniyatlararo kompetensiya.*

Пардаева Диёра Маннон кизи (Докторант 1-го года обучения Ташкентского института текстильной и легкой промышленности; E-mail: xudoyberdiyeva2000@gmail.com),

Мусаева Адиба Абдумажидовна (преподаватель кафедры “Теории и методики английского языка” УзГПУ имени Низами; E-mail: amusayeva1989@gmail.com)

НОМЕРАТИВНЫЕ И ИЗМЕРИТЕЛЬНЫЕ ФРАЗЕОЛОГИЗМЫ В АНГЛИЙСКОМ И УЗБЕКСКОМ ЯЗЫКАХ: ЛИНГВОПРАГМАТИЧЕСКАЯ РОЛЬ И ЗНАЧЕНИЕ

Аннотация. *В статье проводится сравнительный анализ семантических, культурных и методологических особенностей числительных и мерных фразеологических единиц в узбекском и английском языках. Исследованы влияние числовых и мерных компонентов на образное значение, межъязыковые различия и проблемы перевода. Результаты показывают, что числовые и мерные элементы выполняют символическую и экспрессивную функцию, а их сравнительное изучение повышает эффективность обучения.*

Ключевые слова: *фразеологизм, числительные единицы, мерные единицы, сравнительный анализ, перевод, узбекский язык, английский язык, межкультурная компетенция.*

Pardayeva Diyora Mannon qizi (1st Year PhD student of Tashkent Institute of textile and light industry; E-mail: xudoyberdiyeva2000@gmail.com).

Musayeva Adiba Abdumajidovna (Teacher of the Department of "English Language Theory and Methodology", Nizami Named UzSPU; E-mail: amusayeva1989@gmail.com)

THE ROLE AND SIGNIFICANCE OF NUMERATIVE AND MEASURATIVE PHRASEOLOGICAL UNITS IN UZBEK AND ENGLISH LANGUAGES IN LINGUOPRAGMATICS

Annotation. *This article presents a comparative analysis of the semantic, cultural, and methodological features of numerative and measurative phraseological units in Uzbek and English languages. The study examines the impact of numerical and measurement components on figurative meaning, cross-linguistic differences, and translation issues. Findings indicate that numbers and measurement units carry symbolic and expressive functions, and their comparative study enhances the effectiveness of foreign language teaching.*

Key words: *phraseology, numerative units, measurative units, comparative analysis, translation, Uzbek language, English language, intercultural competence.*

Kirish. Frazeologik birliklar tilshunoslikda muhim o‘ringa ega bo‘lib, ular so‘zlarning lug‘aviy ma’nosidan uzoqlashib, yaxlit semantik birlikni hosil qiladi [1;45-b.]. Frazeologizmlarda numerativ (son) va mezurativ (o‘lchov) komponentlar nafaqat leksik ma’no, balki ekspressiv va konnotativ qatlamni shakllantirishda ham muhim rol o‘ynaydi [2;12 p.]. Shu bilan birga, ular tilning semantik tizimini boyitadi, ma’no qatlamlari va pragmatik funksiyalarni uyg‘unlashtiradi, tilni yanada ifodali va kontekstga mos qiluvchi vosita sifatida xizmat qiladi.

Tilshunoslik va frazeologiya tadqiqotlarida ko‘rsatilishicha, numerativ va mezurativ frazeologik birliklar madaniyatlararo kommunikatsiyada muhim ahamiyatga ega bo‘lib, ularni qiyosiy o‘rganish lingvopragmatik kompetensiyani rivojlantirishga yordam beradi [3;35-b.]. Bu birliklar tarjima va til o‘qitish jarayonida ham dolzarb bo‘lib, o‘quvchilarga frazeologik birliklarning konnotativ va ekspressiv ma’nosini to‘g‘ri yetkazish imkonini beradi. Shuningdek, frazeologik birliklarning kelib chiqishi madaniy, tarixiy va diniy kontekst bilan chambarchas bog‘liq bo‘lib, ularni qiyosiy tahlil qilish o‘zbek va ingliz tillarida lingvopragmatik jihatdan dolzarb ahamiyatga ega [4;30-b.]. Shu asosda, bu tadqiqot numerativ va mezurativ frazeologik birliklarni o‘rganish orqali til o‘qitish metodikasini takomillashtirish va tarjimada samaradorlikni oshirishga xizmat qilishi ko‘zda tutilgan.

Adabiyotlar tahlili. Frazeologik birliklarning shakllanishi va funksional xususiyatlarini o‘rganish tilshunoslikda uzoq yillardan buyon markaziy tadqiqot mavzularidan biri hisoblanadi. Tadqiqotlar ko‘rsatadiki, frazeologizm tarkibidagi so‘zlar odatdagi lug‘aviy ma’nodan farq qilishi va yangi semantik birlik hosil qilishi bilan birga, ularning tarkibiy elementlari - son va o‘lchov birliklari – frazeologik ma’noni mustahkamlashda muhim rol o‘ynaydi [1;45-b.].

Numerativ frazeologizmlarda son komponentlari konnotativ qatlamni belgilaydi va iboraning ekspressivligini oshiradi. Masalan, ingliz tilidagi *"to kill two birds with one stone"* iborasida "1" va "2" sonlari bevosita sanash uchun ishlatilmaydi, balki bir harakat bilan ikki maqsadga erishish ramziy ma’nosini beradi [2;12-b.]. Frazeologlar ta’kidlaganidek, son komponenti iboraning ichki obrazini belgilaydi va uning frazeologik funksiyasini mustahkamlaydi [1;46-b.].

Shuningdek, mezurativ frazeoemalar tarkibidagi o‘lchov birliklari odatda baholash yoki kuchaytirish vazifasini bajaradi. O‘zbek tilidagi *"bir olam muammo, bir dunyo g‘am"* kabi iboralarda "bir olam/dunyo" tarkibi intensivlik va ulkan miqdor ma’nosini beradi. Ingliz tilida esa *"for two cents' worth"* iborasi shaxsning arzimas hissasi yoki fikrini bildiradi (masalan, to give one's two cents' worth) [3;35-b.]. Frazeologik birliklarning kelib chiqishi manbalari ham tadqiqotlarda keng yoritilgan. Ular xalq og‘zaki ijodi, urf-odatlar, tarixiy voqealar, diniy manbalar yoki kundalik hayotiy tajribalardan kelib chiqqan. Masalan, o‘zbek maqoli *"yetti o‘lchab, bir kes"* hunarmandlar orasidagi tajribadan kelib chiqqan bo‘lib, rus tilida *"семь раз отмерь – один раз отрежь"*, ingliz tilida esa *"measure twice, cut once"* iboralari bilan ekvivalent hisoblanadi [4;22-b.]. Bu misollar frazeologizmlarning semantik va madaniy kontekstini aks ettiradi hamda son komponentlarining universalligi va lokal tafovutlarini ko‘rsatadi.

Tadqiqot metodologiyasi. Ushbu tadqiqotning maqsadi - o‘zbek va ingliz tillaridagi numerativ va mezurativ frazeologik birliklarning lingvopragmatik xususiyatlarini o‘rganishdir. Tadqiqotda nazariy tahlil yondashuvi qo‘llanilib, frazeologik birliklarning struktura, semantik va konnotativ qatlamlari o‘rganildi;

masalan, ingliz tilidagi *"to kill two birds with one stone"* iborasidagi sonlar bevosita sanash uchun ishlatilmay, obrazli ma'no beradi [1;45-b.].

Qiyosiy tahlil orqali o'zbek va ingliz tilidagi iboralar mazmun jihatidan yaqin, lekin struktura va son ishlatilishi jihatidan farq qilishi aniqlandi, masalan, *"yetti o'lchab, bir kes va measure twice, cut once"* [2; 22-b.]. Shu bilan birga, korpusli kuzatuv frazeologik birliklarning turli kontekstlarda ishlatilishini o'rganib, ularning pragmatik va ekspressiv funksiyalarini aniqlashga yordam berdi [3;35-b.]. Metodologiyaning markaziy tamoyili – lingvopragmatik yondashuv, u frazeologik birliklarning semantik, konnotativ va madaniy qatlamlarini bir vaqtda o'rganish imkonini beradi hamda tarjimada va til o'qitishda ularni samarali qo'llashga xizmat qiladi [4;28-b.]. Shu tarzda, integratsiyalashgan metodlar tadqiqot davomida son va o'lchov birliklarining frazeologik birliklarda ahamiyatini ochib beradi.

Tahlil va natijalar. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, o'zbek va ingliz tillaridagi numerativ va mezurativ frazeologik birliklar lingvopragmatik jihatdan sezilarli farqlarga ega. Numerativ frazeologizmlarda son komponentlari iboraning konnotativ va ekspressiv qatlamini belgilashda muhim rol o'ynaydi. Masalan, ingliz tilidagi *"to kill two birds with one stone"* iborasida sonlar bevosita sanash ma'nosini bermay, bir harakat bilan ikki maqsadga erishish obrazini yaratadi [1;12-b.]. Shu bilan birga, o'zbek tilida *"bir olam muammo"* iborasi intensivlik va ulkan miqdor ma'nosini beradi, bu esa mezurativ birliklarning baholash funksiyasini aks ettiradi [2;35-b.].

Qiyosiy tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, son va o'lchov birliklari turli madaniyatlarda ramziy ma'no kasb etadi. Masalan, o'zbek maqoli yetti o'lchab, bir kes hunarmandlar tajribasidan kelib chiqqan bo'lsa, ingliz tilida mazmun jihatidan yaqin ibora measure twice, cut once mavjud; bunda son ko'rsatkichlari turlicha ifodalangan bo'lsa-da, semantik ma'no saqlanadi [3;22-b.]. Bu tafovut tarjima va til o'qitish jarayonida diqqatni talab qiladi, chunki numerativ birliklar frazeologik mazmunni mustahkamlashga xizmat qiladi.

Korpusli tahlil va kontekstual kuzatuv metodlari frazeologik birliklarning real kommunikativ vaziyatlarda ishlatilishini o'rganishga imkon berdi. Masalan, ingliz tilidagi for two cents' worth iborasi shaxsning arzimas hissasi yoki fikrini bildiradi, o'zbek tilidagi bir dunyo g'am iborasi esa ulkan qayg'uni ifodalaydi [4;36-b.]. Shu tahlil frazeologizmlarning ekspressiv va pragmatik funksiyasini aniqlashda yordam berdi.

Shuningdek, tadqiqot madaniyatlararo farqlarni ham ko'rsatdi. Ingliz tilida baxtni ifodalash uchun *"seventh heaven"* iborasi ishlatilsa, rus *tilida "на седьмом небе"*, o'zbek tilida esa *"yettinchi osmon"* tushunchasi mavjud. Shu misol son komponentining madaniy va ramziy ahamiyatini ochib beradi [5; 30-b.]. Umuman olganda, o'zbek va ingliz tillaridagi numerativ va mezurativ frazeologik birliklar lingvopragmatik jihatdan yuqori darajada tahlil qilinib, ularning til o'qitish va tarjimada ahamiyati aniqlanadi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, son va o'lchov birliklari frazeologizmlarda nafaqat semantik boylik, balki madaniy va konnotativ xususiyatlarni ifodalaydi [6;28-b.].

Xulosa. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, o'zbek va ingliz tillaridagi numerativ va mezurativ frazeologik birliklar lingvopragmatik jihatdan yuqori ahamiyatga ega. Son va o'lchov birliklari frazeologik iboralarning semantik, ekspressiv va konnotativ qatlamlarini mustahkamlashga xizmat qiladi [1;45-b.]. Shu asosda, til o'qitish va tarjimada frazeologik birliklarni o'rganishda quyidagilar tavsiya qilinadi: son va o'lchov birliklarining lingvopragmatik xususiyatlarini o'quv materiallariga integratsiyalash, tarjimada madaniy va konnotativ tafovutlarni hisobga olish hamda qiyosiy tahlil asosida tillararo tafovutlarni tushuntirish [2;28-b.]. Bu tadqiqot frazeologik birliklarning pedagogik va tarjimaviy ahamiyatini yana bir bor tasdiqlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

(1). Cowie A.P., Oxford Dictionary of English Idioms, Oxford, Oxford University Press, 2009, 400 p.

(2). Gibbs R.W. The Poetics of Mind: Figurative Thought, Language and Understanding, Cambridge, Cambridge University Press, 1994, 280 p.

(3). Кунин А.В. Английская фразеология, Москва, " Высшая школа", 1984, с. 336.

(4). Lakoff G., Johnson M. Metaphors We Live By, Chicago, University of Chicago Press, 1980, 242 p.

(5). Moon R., Fixed Expressions and Idioms in English. A Corpus-Based Approach, Oxford, Oxford University Press, 1998, 300 p.

(6). Rahmatullayev Sh. O'zbek tilining frazeologik lug'ati. Toshkent, Qomuslar bosh tahririyati, 1992, 368-bet.

(7). Benson M., Benson E., Ilson R. The BBI Combinatory Dictionary of English: A Guide to Word Combinations, Amsterdam: John Benjamins, 1986, 450 p.

(8). Granger S. English Phraseology and Corpus Linguistics, London, Longman, 2002, 278 p.

(9). Nunberg G., Sag I.A., Wasow T. Idioms, Language, 1988, vol. 64, № 4, p. 502–538.
(10). Wierzbicka A. Semantics, Culture, and Cognition: Universal Human Concepts in Culture-Specific Configurations, Oxford, Oxford University Press, 1992, 310 p.

Yuldashev Jo'rabek Uralovich (NavDU dotsenti v.b.),
Nematilloyev Jahongir Umidjon o'g'li (NavDU magistranti)

RAUF PARFI SHE'RLARIDA EPITETLAR LINGVOPOETIKASI

Annotatsiya. *Mazkur maqolada epitetning lingvistik maqomi, unga berilgan ta'riflar va bu ta'riflarga munosabat bildirilgan. Shuningdek, Rauf Parfi she'r va dostonlarida qo'llanilgan epitetlarning lingvopoetik imkoniyatlari, ularning ijodkor individual mahoratini namoyon etishdagi ishtiroki va poetik jozibasi haqida so'z yuritilgan.*

Kalit so'zlar: *atributiv birikma, badiiy-estetik xususiyat, konnatativ sema, poetik obraz, poetik ifoda, tasviriy vosita, uslubiy konvergensiya.*

ЛИНГВИСТИКА ЭПИТЕТОВ В СТИХАХ РАУФА ПАРФИ

Аннотация. *В данной статье рассматривается лингвистический статус эпитета, данные ему определения и отношение к этим определениям. Также обсуждаются лингвопоэтические возможности эпитетов, используемых в стихах и эпосах Рауфа Парфи, их роль в проявлении индивидуального творческого мастерства и их поэтическая привлекательность.*

Ключевые слова: *атрибутивное сложное словосочетание, художественно-эстетическая особенность, коннотативное словосочетание, поэтический образ, поэтическое выражение, образные средства, стилистическая конвергенция.*

LINGUPOETICS OF EPITETS IN RAUF PARFI'S POEMS

Annotation. *This article discusses the linguistic status of the epithet, the definitions given to it, and the attitude towards these definitions. It also discusses the linguopoetic possibilities of epithets used in Rauf Parfi's poems and epics, their participation in the manifestation of the individual skill of the creator, and their poetic charm.*

Keywords: *attributive compound, artistic-aesthetik feature, connotative sema, poetic image, poetic expression, figurative means, stylistic convergence.*

Kirish. Epitet – badiiy aniqlovchi. Uning lingvopoetikada alohida o'rni borligi allaqachonlar e'tirof etilgan. Bu tasviriy vositaning ham og'zaki, ham yozma nutqda, ayniqsa, poetik ifodada muhimligi sabab umumfilologik masalalardan biridir. Shuning uchun tilshunoslar ham, adabiyotshunoslar ham epitetga birday murojaat qilishadi. Epitetlarga tilshunoslar badiiy matnda ekspressivlik va emotsionallikni yuzaga keltiruvchi vosita deb qarashsalar, adabiyotshunoslar badiiy-estetik xususiyat kasb etuvchi vosita – badiiy san'at sifatida ko'radilar. Aslini olganda, epitet metaforaning bir turi hisoblanib, u an'anaviy bo'ladimi yoki xususiy muallif topilmasi bo'ladimi, baribir, baho munosabatini ifodalashga xizmat qiladi. O'zbek tilida sifatlar, sifatdoshlar, otlar, ravishlar, olmoshlar ko'plab epitet birikmalar hosil qilishi mumkin, ular xuddi aniqlovchi-aniqlanmish (sifatlovchi sifatlanmish) sintaktik munosabat doirasida yuzaga keladi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili va tadqiqot metodologiyasi. Yuqorida ta'kidlanganidek, epitetlar umumfilologik masalalardan biri bo'lganligi uchun bu tasviriy vositaga adabiyotshunos ham, tilshunos ham birday munosabat bildiradi. Masalan, yirik adabiyotshunos va yozuvchi Ozod Sharafuddinov bu tasvir vositasini quyidagicha ta'riflaydi: "Epitet-sifatlash tasviriy vositalarning xarakterli ko'rinishi bo'lib, u voqelik, tuyg'u va predmetning o'ziga xos tomonlarini sifatlarini aniqlab, ta'kidlab, ajratib, bo'rttirib ko'rsatadi. Bu xususiyati bilan, "sifatlash badiiy aniqlovchi" sanaladi" [1;196-b.]. Yoki yana bir adabiyotshunosning mana bu tarzdagi fikri kishining diqqatini tortadi: "Shoirona ehtiros va did bilan topilgan epitet poetik obraz elementi sifatida, asosan, she'r g'oyasini ochib berishga, so'ngra shoir shaxsi, uning olami, ijodiy individualligi haqida ma'lum tasavvur tug'dirishga qodir bo'ladi, bunday epitetga qarab ko'p narsani – shoirning g'oyaviy pozitsiyasini, estetik qarashlarini, iste'dodi va she'riy uquvini, emotsional va intellektual iqtidorini tadqiq qilsa bo'ladi" [2;21-b.] Adabiyotshunoslar epitetni aynan sifatlash ekanligiga urg'u bersalar, tilshunoslar uning lingvistik qonun-qoidalarga buysunishini ham esdan chiqarmaslik kerakligini ta'kidlashadi. Masalan, M.Mukarramov "O'zbek tilida o'xshatishlar" kitobida shunday yozadi: "Epitetlar til hodisasi hisoblangan aniqlovchi (sifatlovchi) bilan mushtarak bir tushuncha emas. Avvalo, epitetlar atributiv birikmalardan badiiy nutqqa xos ko'chma ma'noda (metaforali) qo'llanishi, obrazlilik, emotsional-ekspressivlikning bo'lishi va predmetga subyektiv munosabatning ifodalanishi bilan farqlanadi".[3. 18] M.Mukarramov to'g'ri ta'kidganidek, epitet bu badiiy aniqlovchi, ya'ni, denotativ ma'nodagi konstruksiya